

Єрмоленко Оксана Олександрівна, к.е.н., викладач кафедри державного управління, публічного адміністрування та регіональної економіки Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, o.jermolenko@mail.ru, 050-950-50-81

Проблемні аспекти соціально-правового захисту дітей-сиріт та дітей,
позбавлених батьківського піклування

Сирітство як тяжке соціальне явище існує в будь-якому суспільстві: завжди були, є і будуть діти, які з різноманітних причин залишаються без батьків, а їх розвиток відбувається або в іншій сім'ї, або в спеціально створених для цього установах. Однак, на сьогодні особливо гостро постала проблема соціального сирітства. Причини, через які діти залишаються без батьківського піклування та виховання, різні, але наслідок один – дитина позбувається конституційного права на сімейне виховання, тому багато в чому подальша доля дітей-сиріт залежить від ставлення до цієї проблеми як суспільства, так і держави. Отже виявлення проблемних аспектів, що ускладнюють соціально-правовий захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування та пошук шляхів їх вирішення є досить актуальним.

Актуальні проблеми в сфері соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування досліджують як зарубіжні, так і вітчизняні науковці (Л. Артюшкіна [1], Г. Бевз [2], О. Безпалько [3], І. Зверева [3], А. Капська [2], Н. Комарова [2] та багато інших.

Проаналізувавши роботи багатьох науковців було визначено, що до невіршених на сьогодні питань у системі соціально-правового захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, можна віднести такі:

відсутність 100 % реєстрації новонароджених та видання свідоцтв про народження у встановлені законом терміни, порушення якого призводить до несвоєчасного призначення відповідної державної допомоги для дітей, що не сприяє забезпеченню безпечного та здорового початку життя дітей (у подальшому – це відсутність можливості отримати освіту інше);

недостатня державна допомога сім'ям з дітьми щодо забезпечення

сприятливих умов для виховання дітей, захисту їх особистих прав та інтересів;

тенденція до збільшення кількості дітей, позбавлених батьківської опіки за рахунок позбавлення батьківських прав осіб, які ухиляються від обов'язків по вихованню, навчанню та утриманню дітей;

працевлаштування дітей (нестабільна діяльність підприємств і організацій, затримка виплати заробітної плати не дозволяє забезпечити повне використання заброньованих місць);

збільшення кількості осіб, що вживають наркотики, психотропні речовини, алкоголь та поширення тютюнопаління серед дітей;

скоєння правопорушень та злочинів дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, які перебувають в інституалізованих закладах;

у переважній більшості інтернатних закладів спостерігаються надмірна опіка щодо дітей, яка призводить до незнання ними своїх обов'язків, на відміну від прав, відсторонення від посильної і необхідної побутової праці;

переважна більшість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, утримується, виховується та навчається в державних дитячих закладах, в яких, через велику кількість вихованців, діти не отримують сімейного затишку, материнської та батьківської ласки, справжнього добробуту і, головне, соціальної адаптації з раннього дитинства;

спостерігається стійка тенденція до того, що більшість вихованців інтернатних закладів є соціально та психологічно дезадаптованими, мають відхилення у поведінці, підвищену агресивність, а створена система виховної роботи не спроможна сформувати у дітей життєво необхідні навички для самостійного життя.

Проблеми, які існують у сфері соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, взаємопов'язані між собою і потребують комплексного підходу до їх розв'язання. Особливої уваги потребує вирішення проблеми захисту житлових та майнових прав неповнолітніх при укладанні угод купівлі-продажу житла батьками від імені неповнолітніх. Згідно з частиною 1 статті 17 Сімейного кодексу України [4],

при житті батьків діти не мають права на їхнє майно так само як і батьки не мають права на майно дітей. На практиці, згідно зі статтею 145 цього Кодексу, органи опіки і піклування виносять свої рішення про надання згоди від імені неповнолітніх для укладення угод, що потребують нотаріального посвідчення і спеціальної реєстрації, зокрема угод щодо приватизованих квартир, співвласниками яких є діти. Такі рішення мотивуються тим, що батьки дитини мають інше, упорядковане житло, де є належні умови для її виховання та проживання. Але органи опіки і піклування не звертають уваги на ту обставину, що певна частина коштів, отриманих від продажу майна, повинна залишатися за дитиною, тобто внесена на особовий рахунок дитини або витрачена на придбання дитині іншого житла шляхом укладання угоди, що належить нотаріальному посвідченню або спеціальній реєстрації. До того ж, в Законі України «Про банки та банківську діяльність» [50] не передбачено норми, яка б давала змогу вносити на особові рахунки дітей кошти, в тому числі і ті, що отримані батьками дітей в результаті продажу житла (майна), у якому свою частку мають діти. Але в Законі України «Про банки та банківську діяльність» 1997 р. існувала норма, що давала змогу будь-якій особі вносити кошти на особовий рахунок дитині.

Водночас, ускладнює становище той факт, що відповідно до нормативно-правової бази щодо житлового забезпечення, громадяни самостійно використовують право на одержання жилого приміщення в будинках державного і громадського житлового фонду з настанням повноліття, тобто після досягнення вісімнадцятирічного віку. Не маючи родичів, власного житла, роботи, діти залишаються бездоглядними і соціально незахищеними. Нормативно визначені гарантії забезпечення житловою площею дітей та молоді із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, не виконуються державними органами вже впродовж багатьох років, адже держава не фінансує ці заходи.

Слід зазначити, що однією з причин численних порушень майнових прав дітей є некомпетентність керівників органів місцевого самоврядування

(органів опіки при сільських, селищних радах) в питаннях захисту особових та майнових прав дітей.

Потребує вдосконалення система роботи державних закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, спрямована на формування у дітей життєво необхідних навичок для самостійного життя.

Виходячи з вище зазначеного можна стверджувати, що фінансування державою соціальної сфери є вкрай недостатнім, потрібне адекватне сьогоденню збільшення багатьох видів соціальних державних допомог відповідно до вимог сьогоденного життя. Варто зазначити, що сім'ї в Україні бідніють через фінансові труднощі, батьки помирають від алкоголізму або хвороб, або сидять по тюрмах, на очах дітей відбуваються сімейні трагедії різного ступеню та характеру, що дуже впливає на подальше життя дитини. Тому суспільству і державі потрібно не лише вдосконалювати законодавчу базу й розробляти нові програми, але й дбати про фінансування цих програм, оскільки жодна державна або регіональна програма не працюватиме без фінансової підтримки.

Список використаних джерел

1. Артющкіна Л. М. Сирітство в Україні як соціально-педагогічна проблема (соціально-правовий аспект) [Текст] : монографія / Л. М. Артющкіна, А. О. Полянничко. – Суми : СумДПУ, 2002. – 268 с.
2. Технологія створення та функціонування прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу. Збірник методичних матеріалів [Текст] / [авт. кол. Г. М. Бевз, А. Й. Капська, Н. М. Комарова та ін.]. – К. : Держ. ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. – 188 с.
3. Проведення комплексної оцінки потреб дитини в інтернатному закладі [Текст] / Ю. Алімова, О. Безпалько, І. Зверева [та ін.] ; за заг. ред. О. Карагодіної. – К. : Вид-во ПП «Март», 2006. – 130 с.
4. Сімейний кодекс України [Текст] : Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III : за станом на 9 груд. 2012 р. // ВВР України. – 2002. – № 21-22. – Ст. 135.
5. Про банки і банківську діяльність [Текст] : Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III : за станом на 1 січня 2013 р. // ВВР України. – 2001. – № 5-6. – Ст. 30.